

Του Σταύρου Τζίμα

Τέτοιες μέρες, την άνοιξη του 1943, το πρώτο τρένο ετοιμαζόταν να φορτώσει περί τους τρεις χιλιάδες Εβραίους της Θεσσαλονίκης για το Αουσβιτς...

Θα αναχωρήσει στις 15 Μαρτίου και θα ακολουθήσουν άλλες 18 «αποστολές» μέχρις ότου ολοκληρωθεί το σχέδιο μεταφοράς και εξόντωσης στα κρεματόρια της ναζιστικής Γερμανίας του εβραϊκού στοιχείου της Θεσσαλονίκης. Σε απόσταση περίπου δύο χιλιομέτρων από τον σιδηροδρομικό σταθμό, και συγκεκριμένα σε μια βίλα της οδού Ανθέων (σημερινή Βασιλίσσης Ολγας), στήθηκε κάτω από τη «μύτη» της Γκεστάπο ένα «εργαστήριο ζωή» για τους διωκόμενους Εβραίους.

Στο κτίριο, γνωστό ως «Βίλα Ολγα», όπου στεγαζόταν το ιταλικό προξενείο, άρχισε να λειτουργεί, υπό την κάλυψη του προξένου Γουέλφο Ζαμπόνι, μηχανή πλαστογράφησης εγγράφων Ελλήνων Εβραίων διά των οποίων εμφανίζονταν ως ιταλικής καταγωγής και έτσι φυγαδεύονταν στην Αθήνα γλιτώνοντας, προσωρινά τουλάχιστον, το Αουσβιτς. Μια νεαρή φοιτήτρια της Νομικής, η 20χρονη τότε Ντρίτα Τζιόμο, με μητέρα Ιταλίδα και πατέρα από τα Ζαγοροχώρια, ήταν βασικός κρίκος στην αλυσίδα ανθρωπιάς, που ξεκινούσε από τα υπόγεια του προξενείου.

Υπό την καθοδήγηση του Ζαμπόνι, η νεαρή Τζιόμο πλαστογραφούσε έγγραφα, τα οποία έβγαζε στη συνέχεια από το προξενείο ο γερμανομαθής στρατιωτικός ακόλουθος Λουτσίλο Μέρτσι σώζοντας έτσι πολλές ζωές.

Ο επίλογος της βαθιά ανθρωπίνης και άκρως επικίνδυνης αυτής πρωτοβουλίας, που μεταπολεμικά έκανε τον γύρο του κόσμου, γράφτηκε το Σάββατο 6 Μαρτίου, με τον θάνατο σε προχωρημένα γηρατειά της τολμηρής φοιτήτριας. Τα 'φερε έτσι η μοίρα ώστε να πεθάνει τέτοιες μέρες, όταν πριν από 78 χρόνια αναχωρούσαν τα πρώτα τρένα του θανάτου για το Αουσβιτς, και η ίδια έπαιζε καθημερινά τη ζωή της κορώνα-γράμματα. Διότι, εάν το παράτολμο παιγνίδι του Ιταλού διπλωμάτη γινόταν αντιληπτό από τους Γερμανούς, τότε σε ένα από αυτά δίχως αμφιβολία θα ήταν μέσα κι εκείνη.

Η Ντρίτα Τζιόμο ζούσε «ξεχασμένη», χωρίς παράσημα και τιμές, με συντροφιά τις αναμνήσεις της, σ' ένα διαμέρισμα επί της οδού Β. Ολγας στη Θεσσαλονίκη, πλάι ακριβώς από το ερειπωμένο πλέον κτίριο του ιταλικού προξενείου, όταν τη συνάντησα το 2016 πρώτη φορά και μου αφηγήθηκε για την «Κ» την ιστορία της.

«Με οδηγίες του προξένου πλαστογραφούσα τα χαρτιά και εκείνος τα υπέγραφε. Ήταν ένας πολύ καλός άνθρωπος, δεν είχε σχέση με τον φασισμό του Μουσολίνι, βοήθησε πολλούς Εβραίους», είπε ξεκινώντας την αφήγηση.

?? ???? ???? ?? «?????»; Οι πλαστές ταυτότητες, με τις οποίες εμφάνιζαν Έλληνες Εβραίους ως έχοντας μακρινή ιταλική καταγωγή. Και αυτό, λοιπόν, το «ausweis» αποτελούσε για τον κάτοχό του το διαβατήριο προς τη σωτηρία, αφού επιδεικνύοντάς το μπορούσε να βγει από το γκέτο, να εγκαταλείψει τη Θεσσαλονίκη και να περάσει στην ιταλική ζώνη κατοχής, κυρίως στην Αθήνα, γλιτώνοντας έτσι το Αουσβιτς.

«Μόλις του πήγαινα τα χαρτιά έλεγε “καλώς τη σιωπηλή δεσποινίδα Ντρίτα”. Γράφαμε τις άδειες διέλευσης από το Πλατύ Ημαθίας, που ήταν ο τελευταίος σταθμός της γερμανικής ζώνης. Από εκεί και πέρα άρχιζε η ιταλική ζώνη. Εμφανίζαμε ότι ο κάτοχος είχε μητέρα, γιαγιά, Ιταλίδα. Με αυτά τα χαρτιά τούς παραλάμβανε με το αυτοκίνητό του ο στρατιωτικός ακόλουθος Λουτσίλο Μέρτσι και τους πήγαινε στο Πλατύ, όπου επόπτευε την επιβίbasή τους στο τρένο και τη διέλευση στην ιταλική ζώνη. Γλιτώσαμε έτσι μερικές εκατοντάδες, δεν ήταν λίγοι».

Ενα τέτοιο εγχείρημα δύσκολα θα μπορούσε να μην υποπέσει στην αντίληψη της Γκεστάπο και όταν οι πρώτες οχλήσεις άρχισαν να καταφθάνουν στο προξενείο, η ώρα της φυγής είχε φτάσει για την εικοσάχρονη Τζιόμο.

Μια μέρα, επιστρέφοντας από τη δουλειά με το τραμ, έκαναν έφοδο οι Γερμανοί και ξεχώρισαν δέκα άτομα, τα οποία πήραν για εκτέλεση ως αντίποινα στη δολοφονία στρατιώτη της Βέρμαχτ. Αισθάνθηκε πως ο θάνατος την πλησιάζει.

«Τα πράγματα είχαν αγριέψει. Όταν το είπα στον πατέρα μου, μας πήρε και φύγαμε για την Αλβανία, μέσω Κοριτσάς. Μετά, όμως, εγκλωβιστήκαμε, δεν μπορούσαμε να επιστρέψουμε με την απελευθέρωση. Πήγαμε για να σωθούμε, αλλά βρεθήκαμε σε μια άλλη φυλακή, από την οποία δεν μπορέσαμε να βγούμε επί σαράντα πέντε χρόνια. Για το Αουτσβιτς δεν ξέραμε τίποτα. Δεν είχαμε όλο αυτό το διάστημα καμία επαφή με την Ελλάδα. Στέλναμε γράμματα που δεν έφταναν ποτέ».

Όσπου το 1988 μια χαραμάδα επικοινωνίας με τη Θεσσαλονίκη για την οικογένεια Τζιόμο μισάνοιξε εντελώς αναπάντεχα.

«Ενα εμπορικό πλοίο από την Αλβανία έπιασε στη Θεσσαλονίκη και δύο από τους ναύτες βγήκαν βόλτα στην πόλη, όπου απευθύνθηκαν στον δρόμο σε έναν άγνωστό τους για να τον ρωτήσουν κάτι. Εκείνος, με τη σειρά του, τους ρώτησε από πού ήταν και όταν του απάντησαν από την Αλβανία, είπε: “Α, έχω κάποιους συγγενείς εκεί”. Ήταν συμπτωματικά ένας εξάδελφός μας, ο οποίος τους έδωσε τη διεύθυνσή μας και όταν επέστρεψαν, ένας εξ αυτών που έτυχε να γνωρίζει τον αδελφό μου του αφηγήθηκε την ιστορία. Γράψαμε, στη συνέχεια, ένα γράμμα, το δώσαμε στον ναύτη και όταν το καράβι έπιασε ξανά στη Θεσσαλονίκη, το ταχυδρόμησε από την πόλη. Έτσι έμαθαν οι δικοί μας ότι ζούμε...».

Με την επιστροφή στη Θεσσαλονίκη, το 1991, η Ντρίτα Τζιόμο βρήκε μια πόλη αγνώριστη σε σχέση με εκείνη που είχε αφήσει. Το σπίτι έρημο, είχε καταντήσει στέκι τοξικομανών και λόγω αυτού οι Αρχές το κατεδάφισαν.

Η «βίλα Ολγα» ήταν και αυτή εγκαταλελειμμένη στη φθορά του χρόνου, αφού το ιταλικό προξενείο είχε μεταφερθεί.

Εγκαταστάθηκε σε απόσταση λίγων μέτρων από το τότε προξενείο, όπου έζησε φορτωμένη με αναμνήσεις και μάλλον ξεχασμένη από την πόλη και την επίσημη πολιτεία, για ανθρώπους της οποίας έβαλε το κεφάλι της στον «ντορβά».

Το πρόσωπό της έλαμψε όταν στη σεμνή τελετή της βράβευσής της από την ιταλική πρεσβεία -η μοναδική τιμή που της έγινε για όλα αυτά που προσέφερε- την ενημερώσαμε ότι η «βίλα Ολγα» πουλήθηκε και θα σωθεί.

«Μπράβο σε αυτόν που την πήρε, είναι κομμάτι της Ιστορίας μας», σχολίασε.

Η Ντρίτα Τζιόμο θα μείνει στην Ιστορία (και) μέσω ενός ωριαίου ντοκιμαντέρ για τα παιδιά του «Ουμπέρτο Πρίμο», μιας συγκλονιστικής ιστορίας που ανέδειξε ο Αντόνιο Κρεσέντσι, υπάλληλος του Ιταλικού Μορφωτικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης, και αναφέρεται στα παιδιά του ιταλικού σχολείου της Θεσσαλονίκης, οι Εβραίοι μαθητές του οποίου εξοντώθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Γερμανίας. Με τον χρόνο να τη βαρύνει αλύπητα, την πήρε η κόρη της στην Αλβανία για να την προσέχει. Πριν από ημέρες, ο Αντόνιο μου τηλεφώνησε για να με ενημερώσει ότι «έφυγε η Ντρίτα Τζιόμο». Είχε πατήσει τα ενενήντα οκτώ. Εστω και μετά θάνατον, η Θεσσαλονίκη τής οφείλει μια τιμή.

ΠΗΓΗ: [ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 20.3.2021](#)